

Burdur ilinde bebeklerin emzirilme durumu ve beslenme örüntüsü*Breastfeeding and nutrition patterns of babies in Burdur*

Binali Çatak*, Sevinç Sütü**, Ahmet Selçuk Kılıncı**, Dudu Bağ**

*Sağlık Müdürlüğü, Halk Sağlığı, İstanbul

**Sağlık Müdürlüğü, Burdur

Özet**Amaç:** Araştırmada; Burdur ilinde, 2009 yılında doğum yapan annelerin bebeklerini emzirme durumunu ve beslenme örüntüsünü belirlemek amaçlanmıştır.**Gereç ve yöntem:** Kesitsel tipte yapılan çalışmanın evrenini Burdur ilinde 2009 yılında doğum yapmış 2318 kadın oluşturmuştur. Epi info programında evreni temsil eden, ulaşılmaması gereken örneklem büyüklüğü %50 prevalans, %2 yanılma payı ve tip 1 hata düzeyi %5 olarak alındığında 1179 olarak hesaplanmıştır. Örneklem kadınlar raslantısal olarak dâhil edilmiştir. Veriler, gerekli izinler alındıktan sonra Burdur Toplum Sağlığı Merkezinde görev yapan ebe ve hemşireler tarafından yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmış, SPSS 10,5 paket programında analiz edilmiştir.**Bulgular:** Araştırmaya katılan annelerin bebeklerinin yaş ortalaması 9,2±4,0, ortancası 9 ve sınırları 0–18 aydır. Bebeklerin %99,4'ü bir süre, %74,2'si ilk bir saat içinde emzirilmiştir; %37'sine ilk üç gün içinde geçici olarak ek besin verilmiştir. Altı aydan küçük bebeklerin %52,9'u sadece anne sütü ile beslenmiştir. Bebeklerin %21,5'i emzirmemektir ve emzirmeyen bebeklerde ortalama emzirilme süresi 5,5 ±3,5 aydır. Altı aydan küçük ve anne sütüne ilaveten ek besin ile beslenen bebeklerin %40,3'üne hazır mama, %48,7'sine diğer süt ve süt ürünleri verilmiştir.**Sonuç:** Burdur ilinde bebeklerin emzirilme düzeyi yüksektir. Altı ay altında sadece anne sütü ile besleme, emzirilmeden kesilenlerin anne sütü alma süresi yetersizdir. Bu bağlamda; sağlık personelinin anne sütünün önemi ve altı aydan önce ek besin başlanmaması konusundaki bilgi düzeyini, tutumunu ve davranışını tanımlayacak çalışmalar yapılmalı; çıkan sonuçlar sağlık çalışanları ile tartışılmalı ve uygulanan emzirme politikası revize edilmelidir.*Pam Tıp Derg 2012;5(3):115-122***Anahtar sözcükler:** Emzirme, anne sütü, ek besin**Abstract****Purpose:** In this research, it was aimed to determine the nutrition pattern and mothers' lactation case of their babies, who was born in 2009.**Materials and methods:** Population of this study, which was made within the type of cross sectional, includes 2318 women who gave birth in the year 2009, Burdur. When determined according to the prevalence that is required to reach 50%, and including 2% error margin, and also when the error level is taken as 5%, the sample size which represents population at epi info program was calculated as 1179. The women to be included in the study were chosen randomly. After getting the necessary permissions, the data which was collected with face-to-face interviews with the midwives and nurses working at Burdur Public Health Center were analyzed at SPSS 10,5 packaged software.**Results:** Average age of mother's babies who participated into the research is 9.2±4 and its median is 9 (0-18) months. 99.4% of babies were lactated for a while, 74.2% of them were lactated within the first hour; 37% of them were temporarily given additional nutrition within first three days. 52.9% of babies who were under six months were fed only with human breast milk. Among all the babies, the ones for whom the discontinuing breast-feeding occurs are 21.5%. The average lactation time of the babies for these babies is 5.5±3.5 months. 40.3% of the babies under six months fed with human breast milk together with additional nutrition was given baby food while 48.7% of these were fed with milk and dairy products.**Conclusion:** The level of lactation in Burdur is high. Nourishment only with human breast milk under six months, receiving human breast milk for the ones the discontinuing breast-feeding occurs are inadequate. In this context, the studies which will define the information level, attitude and behavior of health staff about the importance of human breast milk and not beginning additional nutrition before six months are to be carried out, the results are to be discussed by health employees and the applied lactation policy is to be revised.*Pam Med J 2012;5(3):115-122***Key words:** Lactation, human breast milk, nutrition

Ahmet Selçuk Kılıncı

Yazışma Adresi: Sağlık Müdürlüğü, Burdur

e-mail: selcuk.kilinc@hotmail.com

Gönderilme tarihi: 09.04.2012

Kabul tarihi: 18.07.2012

Giriş

Anne sütü çocukların sağlıklı büyümesi ve gelişmesine katkıda bulunan en önemli faktörlerden biridir. Anne sütü temizdir, her zaman aynı ısıdadır ve anne ile çocuk arasında yakın bir bağ olmasını sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, anne sütü annenin antikorları aracılığı ile bebeklerin yaşamlarının ilk altı ayında hastalıklara karşı bağışık olmasını sağlamakta, beslenme bozukluklarının prevalansını azaltmakta ve gıda kaynaklı enfeksiyonları önlemektedir [1].

Ancak, anne sütü altıncı aydan itibaren büyüyen ve hareket yeteneği artan bebeğin besin, enerji, vitamin ve mineral ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu ihtiyaçlar, altıncı aydan itibaren başlanan tamamlayıcı beslenme ile karşılanır. Altıncı aydan itibaren başlanan geçiş besinleri, anne sütü ile beslenmeden aile yemeklerine geçişte köprü görevi görür ve bebeğin bir yaş civarında aile sofrasındaki yiyecekleri tüketebilecek olgunluğa ulaşmasını sağlar [2,3]. Bu nedenle; Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF bebeklerin doğumdan itibaren ilk altı ay sadece anne sütü almalarını, altıncı aydan itibaren uygun tamamlayıcı besinlere başlanmasını ve emzirmenin iki yaşına kadar veya daha fazla sürdürülmesini önermektedir [4,5].

Bu öneriler doğrultusunda Sağlık Bakanlığı 1991 yılında emzirmenin korunması, özendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla "Anne Sütü Teşviki ve Bebek Dostu Sağlık Kuruluşları Programı" hazırlamış ve ülke genelinde yaygınlaştırmıştır [6]. Ancak, ülke genelinde yapılan 2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda (TNSA) ülkemizde emzirmenin yaygın olduğu, ancak ilk altı ay sadece anne sütü kullanımı ve ek besinlere sağlıklı geçişte problemler olduğunu göstermektedir [1]. Bu bağlamda; ülke düzeyinde oluşturulan emzirme politikalarına destek olmak için, yerel düzeyde bebeklerin emzirilme durumu ve beslenme örüntülerinin belirlenmesi ve buna göre yerel sağlık politikaları oluşturulması önem taşımaktadır. Araştırmada; Burdur ilinde, 2009 yılında doğum yapan annelerin bebeklerini emzirme durumunu ve beslenme örüntüsünü belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntem

Burdur; Afyon, Denizli, Isparta ve Antalya ile komşuluğu olan Akdeniz bölgesinde bir ildir. Onbir ilçesi bulunan Burdur'un 2009 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde 100.392 kırsal ve 151.158 kent olmak üzere toplam nüfusu 251.550'dir [7].

Kesitsel tipte planlanan çalışmanın evrenini Burdur'da 2009 yılında doğum yapmış kadınlar oluşturmuştur. Evrenin tespitinde, aile hekimlerinden istenen 2009 yılında doğum yapmış kadınların listesinden yararlanılmıştır. Aile hekimlerinin listelerle bildirdiği kadın sayısı 2318'dir. Epi info programında evreni temsil eden, ulaşılması gereken örneklem büyüklüğü %50 prevalans, %2 yanılma payı ve tip 1 hata düzeyi %5, güven aralığı %95 olarak alındığında 1179 olarak hesaplanmıştır. Çalışmaya seçilen kadınların 1080'ine (%91,6) ulaşılmıştır. Annelere ulaşamamanın en önemli nedenleri komşu illerde oturan ebeveynlerinin yanına geçici olarak gitmeleri (n=37), il dışı kalıcı göçler (n=23) ve evde bulamamadır (n=39).

Çalışmaya alınan kadınların seçiminde, aile hekimlerinden istenen listelerden yararlanıldı. Her aile hekimi listesi kendi içinde numaralandırıldı. Kâğıt paranın son rakamına göre, aile hekimi listesinde hangi numaradan başlanacağı tespit edildi ve rasgele sayılar tablosundan çalışmaya dâhil edilecek kadınlar belirlendi.

Soru formu, 2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması esas alınarak hazırlandı [1]. Soru formu kadının sosyodemografik, sosyoekonomik, biyodemografik özellikleri, bebeklerin emzirilme ve ek besin ile beslenme durumunu içeren sorulardan oluşturuldu. Soru formunun ön denemesi, örnekleme seçilmeyen ve il merkezinde yaşayan 8 kadın ile yapıldı. Toplanan soru formları incelendi ve gerekli düzeltmeler yapıldı. Çalışmaya alınan kadınlardan görüşmeyi kabul etmeyen olmadı.

Değişkenlerle ilgili tanımlar: Anne doğumdan sonraki ilk üç gün içinde bebeğine verdiği ek besini, daha sonraki günlerde vermemiş ise geçici ek besin verme olarak değerlendirildi.

Veriler gerekli izinler alındıktan sonra, Aralık 2009 – Haziran 2010 tarihleri arasında, Burdur Toplum Sağlığı Merkezinde görev yapan ebe ve hemşireler tarafından yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplandı. Verileri toplamadan önce standardizasyonu sağlamak için, veri toplayacak ebe ve hemşirelere eğitim programı hazırlandı. Eğitim programı, hangi değişkenlerle ilgili bilgi toplanacağı ve veri toplama aşamasında dikkat edilmesi gereken durumları içeriyordu.

Veriler SPSS paket programında analiz edildi. Analizlerde; tanımlayıcı ölçütler (frekans, yüzde), merkezi yığılım ölçütleri (ortalama ve ortanca) ve merkezi yaygınlık ölçütleri (standart sapma, en küçük değer-en büyük değer) kullanıldı.

Bulgular

Araştırmaya dâhil olan kadınların %6,2'si 19 yaş ve altında, %1,9'u eğitimsiz, %7,1'inin sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Kadınların %46,9'u ücretsiz aile işçisi, %8,1'i eşi ile akraba, %22,1'i geniş ailede yaşamakta, %52,6'sı görücü usulü ile evlenmiştir, %1,3'ünün resmi

nikâhı bulunmamaktadır, %16,5'i kendiliğinden, %6,6'sı isteyerek düşük yapmış, %12,0'si dört ve daha fazla gebelik yapmıştır, doğumların %0,2'si evde doğum yapmış ve %62,9'u sezaryen ile doğum yapmıştır (Tablo 1). Araştırmaya katılan annelerin bebeklerinin yaş ortalaması ve ortancası sırasıyla 9,2 ($\pm 4,0$), 9 ve sınırlar 0–18 aydır (Tabloda verilmemiştir).

Tablo 1. Kadınların Sosyodemografik, Doğurganlık ve Doğum Özellikleri (Burdur, 2010)

Sosyodemografik Özellikler	n (%)	Doğurganlık ve Doğum Özellikler	n (%)
Anne Yaşı		Kendiliğinden düşük	
≤19	67 (6.2)	Var	178 (16.5)
20–29	679 (62.8)	Yok	902 (83.5)
≥30	334 (30.9)	İsteyerek Düşük	
Eğitimi		Var	71 (6.6)
Formel Eğitimi Yok	20 (1.9)	Yok	1009 (93.4)
İlkokul Mezunu	403 (37.3)	Ölü Doğum	
Ortaokul Mezunu	270 (25.0)	Var	28 (2.6)
Lise Mezunu	241 (22.3)	Yok	1052 (97.4)
Üniversite Mezunu	146 (13.5)	5 Yaş Altı Çocuk Ölümü	
Sağlık Güvencesi		Var	36 (3.3)
Yok	77 (7.1)	Yok	1044 (96.7)
Yeşil Kart	93 (8.6)	Yaşayan Çocuk	
Sosyal Güvenlik Kurumu	910 (84.3)	1	449 (41.6)
Sosyal Statü		2	432 (40.0)
Beyaz yakalı/yüksek nitelikli	89 (8.2)	≥3	199 (18.4)
Mavi yakalı/hizmet işçisi	31 (2.9)	Gebelik Sayısı	
Esnaf Marjinal	21 (1.9)	1	390 (36.1)
Ev eksenli üreten	153 (14.2)	2	375 (34.7)
Ücretsiz Aile İşçisi	507 (46.9)	3	186 (17.2)
Ev Kadını	279 (25.8)	≥4	129 (12.0)
Aile Tipi		Doğum Zamanı	
Geniş Aile	239 (22.1)	Zamanında	907 (84.0)
Çekirdek Aile	841 (77.9)	Zamanından Önce	149 (13.8)
Eş ile akrabalık		Zamanından Sonra	24 (2.2)
Var	87 (8.1)	Doğum Yapılan Yer	
Yok	993 (91.9)	Ev	2 (0.2)
Evlenme Şekli		Üniversite Hastanesi	28 (2.6)
Görücü Usulü	568 (52.6)	Özel Hastane	80 (7.4)
Anlaşarak	511 (47.3)	Kamu Hastanesi	970 (89.8)
Resmi Nikâh		Doğumu Yaptıran*	
Yok	14 (1.3)	Doktor	727 (67.3)
Var	1066 (98.7)	Ebe/Hemşire	352 (32.7)
Hanede Yaşayan Kişi		Doğum Şekli	
≤4	708 (65.6)	Normal Yolla	401 (37.1)
≥5	372 (34.4)	Sezaryen	679 (62.9)
Toplam	1080 (100.0)	Toplam	1080 (100.0)

*Evde yapılan 2 doğum işleme alınmamıştır.

Bebeklerin %74,2'si doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirilmiş ve bebeklerin %29,8'ine ilk üç günde geçici ek besin olarak hazır mama verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 3'de ay olarak yaş gruplarına göre bebeklerin emzirilme durumu görülmektedir. Toplamda altı aydan küçük bebeklerin %52,9'u

sadece anne sütü almakta iken, %6,7'si emzirilmeden kesilmiştir. Bebeğin yaşına göre değerlendirildiğinde ise iki aydan küçük bebeklerin %96,3'ü, 2-3 aylık bebeklerin %67,9'u, 4-5 aylık bebeklerin ise %26,1'i sadece anne sütü ile beslenmektedir. 4-5 aylık bebeklerin yarıdan fazlasına (%52,3) anne sütüne ilaveten ek besin başlanmıştır.

Tablo 2. Bebeklerin İlk Emzirilme Zamanı ve Doğumdan Sonraki İlk 3 Gün İçinde Verilen Ek Besinlerin Dağılımı (Burdur, 2010)

İlk Emzirilme Zamanı	n (%)
Hiç emzirilmeyen	6 (0.6)
İlk 1 saat içinde emzirilen	801 (74.2)
İlk 1 saatten sonra emzirilen	210 (19.4)
İlk 1 günden sonra emzirilen	63 (5.8)
Doğumdan Sonraki İlk 3 Gün İçinde Başlanan Geçici Ek Besin*	
Ek Besin Verilmeyen	678 (63.0)
Hazır Mama	321 (29.8)
Su/Şekerli su	62 (5.7)
Diğer**	15 (1.5)
Toplam	1080 (100.0)

* 4 veri eksik ** diğer (ihlamur, rezene çayı, normal çay ve zemzem suyu)

Tablo 3. Bebek ve Çocukların Yaş Gruplarına Göre Emzirilme, Ek Gıda Verilme Durumu ve Emzirmeden Kesilenlerin Dağılımı (Burdur, 2010)

Bebek Yaşı (Ay)	Sadece Anne Sütü	Anne Sütü ve Sadece Su	Anne Sütü ve Ek Besin	Emzirilmeyen	Toplam
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n
2<	26 (96,3)	-	-	1 (3,7)	27
2-3	53 (67,9)	3 (3,8)	17 (21,8)	5 (6,5)	78
4-5	23 (26,1)	12 (13,6)	46 (52,3)	7 (8,0)	88
6 ay ve üzeri	2 (0,2)	2 (0,2)	664 (74,9)	219 (24,7)	887
Toplam**	104 (9,6)	17 (1,6)	727 (67,3)	232 (21,5)	1080
6<	102 (52,9)	15 (7,8)	63 (32,6)	13 (6,7)	193

*sattır yüzdesi ** sütun yüzdesi

Emzirmeyi bırakan bebeklerin %45,0'i 6 ay ve daha fazla süre emzirilmiştir. Bebeklerin ortalama emzirilme ayı 5,5 ($\pm 3,5$) ve ortancası 5'dir (0-16 ay). Annelerin %42,2'si süt yetersizliği, %40,5'i çocuğun istememesi nedeniyle emzirmeyi bıraktıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 5'de yaş gruplarına göre emzirilen ve emzirilmeyen bebek ve çocuklara verilen besin grupları özetlenmiştir. Yaşı 6 aydan küçük olup halen emzirilmekte olan bebeklere en fazla verilen ek besinler sırasıyla meyve suyu (%55,1), süt (%48,7) ve hazır mamadır (%40,3). Yaşı 6 aydan küçük olup emzirilmeyen bebeklere en fazla verilen ek besinler ise sırasıyla hazır mama (%92,3), tahıllı yiyecekler (%61,5) ve süttür (%30,8).

Tablo 4. Emzirmeyi Bırakan Annelerin Emzirme Süresi ve Emzirmeyi Bırakma Nedenlerinin Dağılımı (Burdur, 2010)

Emzirmeyi bırakanların emzirme süresi (Ay)	n (%)*
3<	73 (31.6)
4-5	54 (23.4)
6>	105 (45.0)
Ortalama (Standart Sapma)	5.5 (\pm 3.5)
Ortanca (Minimum-Maksimum)	5 (0-16)
Anneye Göre Emzirmeme Nedenleri	
Süt yetersiz	98 (42.2)
Bebeğin istememesi	94 (40.5)
Gebe kalma	20 (8.6)
Meme ucu/göğüs sorunu	17 (7.3)
Bebek hasta/zayıf	16 (6.9)
Anne hasta/zayıf	10 (4.3)
Bırakma yaşının gelmesi	9 (3.9)
İşe başlama	4 (1.7)
Toplam	232 (100.0)

*Yüzdeler birden fazla yanıt üzerinden alınmıştır.

Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre Emzirilen ve Emzirilmeyen Bebek ve Çocuklara Verilen Besin Gruplarının Dağılımı (Burdur, 2010)

Bebeğin Yaşı (Ay)	Hazır	Süt/Süt	Et, balık,	Meyve	Çorba/	Tahıllı	Tatlı	Bebek Sayısı
	Mama	Ürünleri	tavuk, yumurta	Püresi/Suları	Yemek Suyu ve Yemek	Yiyecek	Yiyecek-ler	
	n (%)*	n (%)*	n (%)*	n (%)*	n (%)*	n (%)*	n (%)*	
Emzirilen Bebek ve Çocuklar								
<6	33 (40,3)	38 (48,7)	6 (7,7)	43 (55,1)	22 (28,2)	29 (37,2)	18 (23,1)	78
6-7	33 (22,4)	123 (83,7)	102 (69,4)	109 (74,1)	114 (77,6)	110 (74,8)	79 (53,7)	147
8-9	29 (16,9)	157 (91,3)	150 (87,3)	147 (85,5)	166 (96,5)	162 (94,2)	90 (52,3)	172
10-11	18 (12,8)	130 (92,2)	122 (86,5)	125 (88,7)	128 (90,8)	133 (94,3)	79 (56,0)	141
\geq 12	12 (5,8)	179 (86,9)	206 (100,0)	189 (91,7)	191 (92,7)	190 (92,2)	84 (40,8)	206
Toplam**	125 (16,8)	627 (84,3)	649 (78,7)	613 (82,4)	621 (83,5)	624 (83,9)	350 (47,0)	744
Emzirilmeyen Bebek ve Çocuklar								
<6	12 (92,3)	4 (30,8)	1 (7,7)	2 (15,4)	2 (15,4)	8 (61,5)	2 (15,4)	13
6-7	20 (66,6)	25 (83,3)	16 (53,3)	23 (76,7)	22 (73,3)	27 (90,0)	12 (40,0)	30
8-9	21 (51,2)	40 (97,6)	33 (92,2)	35 (85,4)	39 (95,1)	40 (97,6)	23 (56,1)	41
10-11	25 (53,2)	43 (91,5)	37 (78,7)	39 (83,0)	43 (91,5)	46 (97,9)	23 (48,9)	47
\geq 12	15 (14,9)	101 (100,0)	97 (96,0)	92 (91,1)	96 (95,0)	96 (95,0)	48 (47,5)	101
Toplam**	93 (40,1)	213 (91,8)	184 (79,3)	191 (82,3)	202 (87,1)	217 (93,5)	108 (46,6)	232

*Satır yüzdesi, yüzdeler birden fazla yanıt üzerinden alınmıştır **Sütun yüzdesi

Tartışma

Bulgular emzirmenin gerek ulusal ve gerekse yerel saha ve hastane araştırmalarında olduğu gibi Burdur ilinde de yüksek olduğunu göstermektedir. Burdur'da 2009 yılında doğan bebeklerin %99,4'ü bir süre emzirilmiştir. Literatürde saha ve hastanelerde yapılan araştırmalarda bir süre emzirilen bebekler %93,7-%100,0 arasında değişmektedir [8-14]. 2008 TNSA'da ise bir süre emzirilen bebekler ülke genelinde %96,7, Burdur'un da içinde bulunduğu Akdeniz bölgesinde %95,4'dür [1].

Araştırmamızda bebeklerin %74,2'sinin ilk bir saat içinde emzirildiği tespit edilmiştir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirilme saha çalışmalarında %69,3-%80,5 [9-11], hastanelerde yapılan çalışmalarda ise %68,5-%71,8 arasında değişmektedir [12, 13, 15]. 2008 TNSA'da ilk bir saat içinde emzirilme ülke genelinde %39,0 iken, Akdeniz Bölgesinde %40,7 olarak bulunmuştur [1]. İlde doğumların hemen hemen tamamının bebek dostu hastanelerde yapılmasına rağmen, ilk bir saat içinde tüm bebeklerin emzirilememesi, hastanede çalışan sağlık personelinin bilgi eksikliği ve/veya emzirme konusundaki tutumundan kaynaklanabileceği gibi; sezaryen oranlarının yüksekliğinden de (%62,9) kaynaklanabilir. Yapılan çalışmalarda, sezaryen ile doğum yapmanın ilk saatte emzirme düzeyini etkilediği gösterilmiştir [12]. Ancak çalışmamızda normal doğum yapan annelerin %78,4'ü, sezaryen ile doğum yapan annelerin ise %72,5'i bebeklerini doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirmişlerdir. Bu veri dikkate alındığında sezaryenla doğumun etkisinin beklendiği kadar yüksek olmadığını göstermektedir. Normal doğum yapan annelerde bile yaklaşık %22 oranında ilk bir saat içinde emzirilememe oranı dikkat çekicidir ve hastanelerde yeni düzenleme ve eğitimlere gerek olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmada 6 aydan küçük bebeklerde sadece anne sütü alma düzeyi %52,9 olarak bulunmuştur. Literatürde çalışmamızla benzer ve farklı sonuçlar vardır: Norveç, Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, İtalya ve Avustralya'da yapılan çalışmalarda altıncı ayda tek başına anne sütüyle beslenme sıklığı sırasıyla %7,0, %14,0, %24,0, %42,3 ve %50,0 düzeylerinde olduğu bildirilmiştir [16-20]. Ülkemizde Aydın ve arkadaşlarının Ege Üniversitesi Hastanesinde yaptığı çalışmada altı aydan küçük bebeklerin %65,4'ünün, Gün ve arkadaşlarının Kayseri Melik Gazi Eğitim Araştırma bölgesinde yaptığı alan araştırmasında ise %54,4'ünün sadece

anne sütü aldığı bildirilmiştir [8,9]. 2008 TNSA'da 6 aydan küçük bebeklerde %41,6'sı sadece anne sütü ile beslenmektedir [1]. Farklılıklar olsa da, gerek bu araştırmada ve gerekse diğer araştırmalarda altı aydan küçük bebeklerde sadece anne sütü ile beslenme düzeyi oldukça düşüktür. Anadolu'da doğumun ilk dönemlerinde, gerek annenin ve gerekse eşinin yakınları tarafından doğum yapmış kadına bakım için yardımcı olunmaktadır. Anne ilk altı ayda bebeğe anne sütü verilmesi konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olsa da, ebeveynlerin kültürel inanış baskısına maruz kaldıkları ve bu nedenle de altı aydan önce ek gıdaya başlandığı düşünölmektedir. Nitekim Kondolot'un yaptığı çalışmada; anneye evde yardımcı bulunanlarda sadece anne sütü ile beslenme durumu, annenin tek başına bebek baktığı duruma göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur [14].

Çalışmada tüm yaş grupları birlikte değerlendirildiğinde annelerin %21,5'i bebeğini emzirmeden kesmiştir. Tunçel ve Kaya'nın 0-24 aylık bebekleri kapsayan çalışmasında annelerin sırasıyla %31,5 ve %26,5'inin bebeklerini emzirmedikleri gösterilmiştir [15,21]. Diğer yandan araştırmamızda emzirmeye devam etmeyen bu anneler, bebeklerini ortalama olarak 5,5 ($\pm 3,5$) ay süreyle emzirmişlerdir. Tunçel'in 0-24 aylık bebekleri içeren çalışmasında emzirmeden kesilen bebeklerin ortalama emzirilme süresinin 4,8 ($\pm 3,6$) ay olduğu bildirilmiştir [15]. Araştırmada aynı anneler bebeklerini emzirmeme gerekçelerini ise süt yetersizliği, çocuğun istememesi ve annenin gebe kalması olarak ifade etmişlerdir. Yıldız, Tunçel, Kaya ve Demirel'in araştırmalarında da anneler, benzer gerekçelerle bebekleri süttten kestiklerini ifade etmişlerdir [10,15,21,22]. Gerek bu araştırmada ve gerekse diğer araştırmalarda emzirilmeyen bebek düzeyinin yüksek olmasının muhtemel nedenleri annelerin emzirme konusundaki bilgisizliği ve kaygısı, annelerin emzirme konusunda yeterince cesaretlendirilmemesi, kadının çalışma hayatında daha çok yer alması, kentleşme, yanlış gelenekler, estetik kaygılar, formöl mamaların anne sütün yerini alması, biberonla beslenmenin özendirilmesi olmaktadır [23]. Ergin ve arkadaşları tarafından Denizli'de yapılan bir çalışmada, mama endüstrisinin uluslar arası kurallara uymadığı, üretilen ürünlerin üzerinde, bu ürünlerin kullanılmasının özendirilmesine yönelik reklâm yapıldığı gösterilmiştir [24].

Burdur'da emzirilen bebeklerde hazır mama verilme düzeyi 6 ay altında %40,3'iken,

ay olarak yaş ilerledikçe azalmış ve 12 ay üzeri çocuklarda %5,8 düzeyine inmiştir. Emzirilmeyen bebeklerde hazır mama verilme düzeyi 6 ay altındakilerde %92,3 iken, 12 ay üzerinde %14,9 düzeyine inmiştir. 2008 TNSA'da emzirilen bebeklerde hazır mama verilme düzeyi 6 ay altında %25,2 iken, 20–23 ay arası çocuklarda %2,2'dir. Emzirilmeyen 20–23 ay arası çocuklara ise %10,1 düzeyinde hazır mama verilmiştir [1]. Özetlemek gerekirse; gerek emziren ve gerekse de emzirilmeyen bebeklerde hazır mama verilme düzeyi Türkiye verilerinin üzerindedir. Diğer yandan bebeklere verilen süt ve diğer besinler açısından bakıldığında ise altı aydan büyük bebeklere verilen ek besinler Sağlık Bakanlığı'nca deklere edilen tamamlayıcı beslenme protokollerine uygunluk göstermektedir [25,26]. Ancak buna rağmen altı aydan büyük bebek ve çocuklara hazır mama verilmeye devam edilmesinin, özellikle mama sektörünün reklâmlar aracılığı ile annede oluşturduğu algıdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; Burdur ilinde bebeklerin emzirilme düzeyi yüksektir. Ancak; altı ay altında sadece anne sütü ile besleme, emzirmeden kesilenlerin anne sütü alma süresi yetersizdir. Genel anlamda düşünüldüğünde hazır mama verilme düzeyi ülke verilerinden yüksek olmakla birlikte, ek besin örüntüleri Sağlık Bakanlığı'nca deklere edilen tamamlayıcı beslenme protokolüne uygunluk göstermektedir.

Bu bağlamda; Burdur ilinde gerek birinci basamak ve gerekse ikinci basamak sağlık kuruluşlarında çalışan sağlık personelinin anne sütünün önemi ve altı aydan önce ek besin başlanmaması konusundaki bilgi düzeyini, tutumunu ve davranışını tanımlayacak çalışmalar yapılmalı; çıkan sonuçlar sağlık çalışanları ile tartışılmalı ve uygulanan emzirme politikası yerel düzeyde revize edilmelidir.

Araştırma 17-19 Kasım 2011 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilen VI. Ulusal AÇSAP kongresinde poster olarak sunulmuştur.

Teşekkür: Çalışmaya katkılarından dolayı Burdur Toplum Sağlığı Merkezi'nde çalışan ebe/hemşirelere teşekkür ediyoruz.

Çıkar İlişkisi: Yazarlar çıkar ilişkisi olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

1. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009). Türkiye nüfus ve sağlık araştırması, 2008.

- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
2. WHO. Feeding and nutrition of infants and young children: guidelines for the WHO European Series, No.87, WHO 2003.
 3. WHO. Complementray feeding: Report of the global consultation. Geneva 10-13 December 2001.
 4. UNICEF and the Global Strategy on Infant and Young Child Feeding (GSIYCF). Understanding the Past-Plannng the Future: <http://www.unicef.org/nutrition/files/FinalReportonDistribution.pdf>. Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2011. (Accessed August 03, 2011).
 5. WHO. Breastfeeding: <http://www.who.int/topics/breastfeeding/en/>. Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2011. (Accessed August 03, 2011).
 6. Sağlık Bakanlığı. Anne sütünün teşviki ve bebek dostu sağlık kuruluşları programı. <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-11574/anne-sutunun-tesviki-ve-bebek-dostu-saglik-kuruluslari-.html?vurgu=emzirme>. Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2011.
 7. Türkiye İstatistik Kurumu. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS). 2010 Nüfus Sayım Sonuçları: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zu>. Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2011.
 8. Aydın A. Anne eğitim düzeyi ve bebek dostu hastane uygulamasının altı ay tek başına anne sütü kullanımı üzerine etkileri. Ege Pediatri Bülteni 2009;16:71-76.
 9. Gün İ, Yılmaz M, Şahin H, ve ark. Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0–36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2009;52:176–182.
 10. Yıldız A, Baran E, Akdur R, ve ark. Bir sağlık ocağı bölgesinde 0–11 aylık bebekleri olan annelerin emzirilme durumları ve etkileyen faktörler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2008;61:61–67.
 11. Özer A, Taş F, Ekerbiçer HÇ. 0-6 aylık bebeği olan annelerin anne sütü ve emzirme konusundaki bilgi ve davranışları. TAF Prev Med Bul 2010;9:315–320.
 12. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, ve ark. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2005;48:226–233.
 13. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. Sted 2006;15:158–163.
 14. Kondolot M, Yalçın SS, Yurdakök K. Sadece anne sütü alma durumuna etki eden faktörler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2009;52:122–127.
 15. Tunçel E, Dündar C, Canbaz S, ve ark. Bir üniversite hastanesine başvuran 0-24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2006;10:1–6.
 16. Lande B, Andersen LF, Baerug A, et al. Infant feeding practices and associated factors in first six months of life: the Norwegian infant nutrition survey. Acta Paediatr 2003;92:61-152.

17. Li R, Darling N, Maurice E, Barker L. Breastfeeding rates in the United States by characteristics of the child, mother, or family. The 2002 National Immunization Survey. *Pediatrics* 2005;111:7-31.
18. Gonzalez-Cassio T, Moreno-Macias H, Rivera JA, et al. Breast-feeding practices in Mexico: results from the Second National Nutrition Survey 1999. *Salud Publica Mex* 2003;45:89-477.
19. Betrini G, Perugi S, Dani C, Pezzati M, Trochini M, Rubaltelli FF. Maternal education and the incidence and duration of breastfeeding: A prospective study. *J Pediatr Gastroent Nutr* 2003;37:52-477.
20. Donath SM, Amir LH. Breastfeeding and the introduction of solids in Australian infants: data from the 2001 National Health Survey. *Aust NZJ Public Health* 2005;29:5-171.
21. Kaya D, Pirinçci E. 0-24 aylık çocuğu olan annelerin anne sütü ve emzirme ile ilgili bilgi ve uygulamaları. *TAF Prev Med Bul* 2009;8:479-484.
22. Demirel F, Üner A, Kırım E. Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi* 2001;8:18-22.
23. İnce T, Kondolot M, Yalçın S.S, Yurdakök K. Annelerin emzirme danışmanlığı alma durumları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2010; 53:189-197.
24. Ahmet Ergin, Celile Hatipoğlu, Ali İhsan Bozkurt, Aslı Erdoğan and Serdar Güler, et al. Compliance status of product labels to the international code on marketing of breast milk substitutes. *Maternal and Child Health Journal*, Online First, 24 February 2012. Erişim Sitesi: <http://www.springerlink.com/content/71rj8465012u37g2/?MUD=MP>. Erişim tarihi: 17.05.2012. (Accessed May 05, 2012).
25. Sağlık Bakanlığı. Bebek beslenmesi. Şubat 2008 Ankara.
26. Sağlık Bakanlığı. Tamamlayıcı beslenme: Sağlık çalışanları için rehber kitap. Ekim 2009 Ankara.